

LIGEIA

A v nitru je přítomna vůle, která neumírá. Kdo zná tajemství vůle a její životní síly? Neboť Bůh je pouze obrovská vůle, jež proniká vším svou cílevědomostí. Člověk se nevzdá andělům, ba i smrti se úplně poddá vždy až ve chvíli, kdy zeslábné jeho vůle.

Joseph Glanvill

Za nic na světě si již nevzpomenu, jak, kdy, ba přesně ani kde jsem se seznámil s lady Ligeiou. Uběhla od té doby dlouhá léta a moje paměť zeslábla mnohým utrpením. Nebo si snad jen nemohu vybavit všechny okolnosti *právě nyní*, protože povaha mé milované, její vzácná vzdělanost, mimořádná, a přece nenápadná krása si spolu s výraznou a okouzující výmluvností jejího hlubokého melodického hlasu našly postupně cestu do mého srdce krůčky tak vytrvalými a zároveň kradnými, že zůstaly nepovšimnuty a nezaznamenány. Domnívám se však, že jsem se s ní nejčastěji, a asi i poprvé, setkal v nějakém velkém, starobylém a chátrajícím městě poblíž Rýna. Jistě mi vyprávěla o své rodině, která je bezpochyby velice dávného původu. Ligeia! Ligeia! V pohroužení do studií, jež jsou svou povahou víc než cokoliv jiného schopna umrtvovat dojmy z vnějšího světa, dokáže mi to jediné sladké slůvko – Ligeia – vykouzlit v představě před očima obraz té, která už není. A teď při psaní mi jako blesk z čistého nebe přichází vzpomínka, že jsem se *nikdy* nedozvěděl příjmení své přítelkyně, zaslíbené mi před Bohem, jež se mi stala napřed společnicí ve studiu a posléze ženou mého srdce. Zahrávala si snad se mnou moje Ligeia, nebo to byla zkouška síly mých citů, zdali dokážu neklást v tomto ohledu žádné otázky? Nebo snad šlo o pouhou moji libůstku, o dívoce romantickou obět na oltář nejvášnivější oddanosti? Rozpomínám se na to všechno jen velice nejasně – jakýpak potom div, že jsem zcela zapomněl na okolnosti, z nichž moje láska pramenila a které ji provázely? A jestli skutečně onen duch, jemuž se říká *Láska* – pokud kdy ta sinálá *Ašoret* mlžných perutí z modloslužebného Egypta opravdu vládla, jak se říká, nad všemi sňatky uzavřenými ve špatném znamení, pak zcela jistě ovládala i manželství mé.

Existuje však nade vše mi drahá oblast, kde moje paměť neselhává, a tou je sama Ligeiina *osobnost*. Byla vysoké postavy, štíhlá a v pozdějších letech přímo vyhublá. Marně bych se pokoušel zobrazit vznešenost a pokojný klid v jejím chování nebo nepostizitelnou lehkost a pružnost její chůze. Přicházela a mizela jako stín. Nikdy jsem nepostřehl, kdy vešla do mé zavřené pracovny, až teprve při hudbě jejího sladce hlubokého hlasu, když mi kladla svou mramorovou ruku na rameno. Krásou obličje se jí nikdy žádná dívka nevyrovnala. Byl to trpyt opiového snu – vzdušný a povznášející přelud, nespoutanější a božštější než jasnovidné obrazy, jež se vznášely před dřímajícími dušemi dcer Délu. Ale její rysy v sobě neměly onu dokonalou pravidelnost, kterou nás nesprávně učili uctívat na klasických pohanských dílech. „Není dokonalé krásy,“ tvrdí Bacon, lord z Verulamu, když mluví o všech jejích formách a druzích, „bez jisté *úchylky* od souměrnosti.“ Ale třebaže jsem viděl, že Ligeiiny rysy v sobě nemají klasickou pravidelnost, i když jsem si uvědomoval, že její nádhra je vskutku „dokonalá“, a cítil jsem, že její krásu prostupuje nejedna „úchylka“, marně jsem se pokoušel nějakou nepravidelnost vystopovat, abych se dostal ke kořenům vlastního dojmu o „odchylnosti“. Zkoumavě jsem si prohlížel obrys vysokého a bledého čela – byl bez jediné chybičky: jak chladná to jsou ovšem slova k označení tak božské vznešenosti! Sledoval jsem pokožku, soupeřící v bělosti s nejcistší slonovinou, impozantní a tajemně klidnou tvář, jemně vystouplé oblouky nad spánky a havranovitě černé vlasy, lesklé, bujné a přirozeně vlnité kadeře, které plně dokládaly přiléhavost homérovského přívlastku „hyacintový“! Díval jsem se na jemně rýsovaný nos a podobnou dokonalost jsem nespát-

řil nikde kromě nádherných medailonů hebrejských. Táž úzasně hladká pokožka, týž sotva znatelný náznak orlího zahnutí, totéž souměrně vykrojené chrípí, jež prozrazuje svobodného ducha. Pozoroval jsem její sladká ústa. To byl opravdový triumf všeho nebeského: nádherná křivka krátkého horního rtu a něžně smyslný spodní, spočívající jakoby v dřimotě; na odív vystavené dolíčky a barva, jež mluvila sama za sebe; zuby, které odrážely s až zarážejícím trpytem každický paprsek posvátného světla, jež na ně dopadalo, když se vznešeně, klidně, a přece jásavě usmála nejzářivějším ze všech úsměvů. Bedlivě jsem pátral v tvarech její brady, a i zde jsem nacházel uslechtilou šíři, jemnost a vznešenost, plnost a oduševnělost starověkého Řecka – rysy, jež bůh Apollón zjevil pouze ve snu Kleoménu, synu Athénaia. A pak jsem se zahledl do Ligeiinych velikých očí.

Pro oči nemáme žádné dávné antické vzory. Je také možné, že v očích mé milované se skrývalo tajemství, na něž naráží lord z Verulamu. Nezbyvá mi než věřit, že byly daleko větší, než je u naší rasy běžné. Byly dokonce plnější než ty nejplnější gazeli oči domorodého kmene z údolí Nourjahadu. A přesto si bylo možné této Ligeiiny zvláštnosti sotva všimnout, a to pouze někdy, v okamžicích silného vzrušení. A v takových chvílích byla její krása – alespoň se to tak snad jevilo mé rozjité fantazii – krásou nadzemských nebo mimosvětských bytostí, krásou hurisek z tureckých pověstí. Její zřetelné měly to nejzářivěji černě zbarvení a stínily je převelice dlouhé, ebenově temné řasy. Stejný barevný odstín mělo i lehce nepravidelně kreslené obočí. Avšak „nepravidelnost“, kterou jsem nacházel v očích, nespočívala svou podstatou ve tvaru, barvě nebo lesku popsaných rysů, a je třeba ji tudíž nakonec hledat ve *výrazu*. Ach, to slovo, za jehož nesmírnou neurčitost pouhého prázdného zvuku ukrýváme naše tápání ohledně tolika duchovních věcí, nemá žádný obsah! Výraz Ligeiinych očí! Jak dlouhé hodiny jsem nad ním přemítal! Jak jsem se mu po celou jednu letní noc pokoušel dostat na kloub! Co to bylo – ta hloubka hlubší než studnice Démokritova, která se prostírala hluboko v očích mé milované? *Co jen to bylo?* Byl jsem posedlý vášnivou touhou na to přijít. Ty oči! Ty velké, zářivé, božské zraky! Staly se mi dvojhvězdám Ledy a já jejich nejoddanějším astrologem.

Mezi mnoha nepochopitelnými záhadami vědy o lidské duši neexistuje nic, co by tak vzrušovalo a rozechvívalo jako skutečnost, která se, tuším, nikdy nezmiňuje ve školách: že totiž při usilovném rozpomínání se na věci dávno zapomenuté přicházíme často až *na samý okraj* vzpomínky, abychom si nakonec přece jen nevzpomněli. A tak jsem často při náruživém pátrání v Ligeiinych očích cítil, že se blížím k plnému poznání jejich výrazu – že se mu blížím, ale pořád ho nedosahuji, až mi nakonec uniká mezi prsty! A (podivná, nejpodivnější ze všech záhad!) nepřeberné množství analogií k tomuto výrazu jsem přitom nalezl u těch nejobyčejnějších předmětů vzhledem. Mám tím na mysli, že poté, co mi Ligeiina krása pronikla až k duši a usadila se v ní jako ve svatostánku, vyvolávalo ve mně mnoho jevů materiálního světa stejný pocit, jaký jsem vždy míval při pohledu do jejich velkých, světélkujících zřítelnic. Nedařilo se mi však díky tomu nijak lépe tento cit definovat, analyzovat, dokonce ani se na něj soustředit. Opakuji, že jsem se s ním někdy setkával, když jsem třeba sledoval rychle rostoucí révu, pozoroval můru, motýla nebo jeho kuklu, běh vodního proudu. Cítil jsem jej v oceánu, v pádu meteoru. Cítil jsem jej v pohledech přestárých lidí. A na nebi existuje několik hvězd (obzvláště jedna z hvězd šesté velikosti, dvojitá a měnivá, kterou lze nalézt vedle největší hvězdy v souhvězdí Lyry), jejichž zkoumáním ve hvězdářském dalekohledu ve mně vyvolalo týž pocit. Například mne při jistém zvuku strunných nástrojů a nezřídka při některých pasážích z knih. Mezi mnoha dalšími neščetnými příklady si dobře vzpomínám na věty z knihy Josepha Glanvilla, které (snad pouze pro svou bizarnost – kdo ví?) při vyvolání onoho pocitu nikdy neselhaly: „A v nitru je přítomna vůle, která neumírá. Kdo zná tajemství vůle a její životní síly? Neboť

Bůh je pouze obrovská vůle, jež proniká vším svou cílevědomostí. Člověk se nevzdá andělům, ba i smrti se úplně poddá vždy až ve chvíli, kdy zeslábné jeho vůle.“

Dlouhá léta stále hlubšího rozvažování mi opravdu umožnila vystopovat jistou vzdálenou souvislost mezi těmito větami anglického moralisty a jednou stránkou Ligeiiny povahy. *Intenzita* myšlení, jednání a řeči byla u ní výsledkem – nebo přinejmenším znamením – obrovské soustředěnosti vůle, již se jí během naší dlouhé známosti nepodařilo projevit jiným, bezprostřednějším způsobem. Ze všech žen, které jsem kdy poznal, byla ona – navenek klidná, vždy mírná a tichá Ligeia – tou nejbezmocnější kořistí bouřlivých výbuchů divoké vášně. A tuto vášň jsem neuměl odhadnout jinak než právě podle tajemného rozšíření jejích očí, které mi působily rozkoš a zároveň mne děsily, podle téměř kouzelné melodie, modulace, jasnosti a mírnosti jejího velice hlubokého hlasu nebo podle prudkého důrazu (dvojnásob působivého v kontrastu se způsobem její řeči) nespoutaných slov, jež často používala.

Hovořil jsem o Ligeiině vzdělanosti: ta byla nezměrná, nikdy jsem takovou u žádné ženy nepoznal. Klasické jazyky znala do hloubky, a kam až sahaly mé vlastní znalosti moderních evropských řečí, nikdy jsem ji nepřistihl při žádné chybě. Přistihl jsem snad ale *vůbec někdy* Ligeiu při chybě, ať šlo o jakékoli téma nejobdivovanějších, protože prostě nejnepřístupnějších oborů, jimiž se chlubil Akademie? Jak je to zvláštní a jak mne rozechvívá, že věnují pozornost této povahové stránce své ženy teprve v poslední době! Řekl jsem, že její znalosti byly takové, jaké jsem nikdy nepoznal u žádné jiné ženy – kde ale žije muž, který by úspěšně prozkoumal *veškeré* rozlehlé oblasti duchovních, přírodních i matematických věd? Tehdy jsem si neuvědomoval, co nyní chápu tak jasně: že Ligeiiny poznatky byly ohromné, úžasné; ale přece jsem si byl vědom její nekonečné převahy natolik, abych se s dětskou důvěřivostí poddal jejímu vedení v chaotickém světě metafyzických zkoumání, jimiž jsem se v prvních letech našeho manželství velice pilně zabýval. S jakým bezmezným nadšením, s jak živým potěšením a veškerou duchovní nadějí jsem *cítil*, když se v mých nesmělých, nevyhledávaných a neznámých bádáních sklonila nade mnou, že se přede mnou postupně pomalu otevírá nádherný průhled, jehož dlouhou, úchvatnou a zcela nevyšlapanou cestou jsem se mohl konečně vydat kupředu k bráně moudrosti příliši božské, než aby nebyla zapovězena!

Jak bolestný byl tedy zármutek, s nímž jsem po několika letech pochopil, že má opodstatněná očekávání získávají křídla a odlétají pryč! Bez Ligeiy jsem byl jako dítě tápající v temnotě. Už pouhá její přítomnost a nesmírná sečtělост živě prosvěcovaly ony nesčetné záhady transcendentalismu, do nichž jsme se nořili. V touze po oslnivém lesku jejích očí temněla leskle zlatá písmena saturnským olovem. A pojednou její oči ozařovaly stránky, do nichž jsem zahloubaně zíral, stále řidčeji a řidčeji. Ligeia onemocněla. Ty vášnivé oči plály nyní přespříliš... přespříliš nádherným trýpytem; bledé prsty získaly barvu průhledného hřbitovního vosku; a modré žíly na vysokém čele i při nejslabším vzrušení prudce vystupovaly a pulsovaly. Bylo mi zřejmé, že musí zemřít – a v duchu jsem zoufale bojoval s nelibostným Azraelem. A boj mé vášnivé ženy byl k mému překvapení ještě odhodlanější než můj. Mnohé v její strohé povaze mi vnukalo víru, že smrt přijme bez zoufalství a hrůzy, ale nebylo tomu tak. Slova jsou bezmocná, mají-li vylíčit jediný rys divokého odporu, s nímž zápasila se stínem smrti. Sténal jsem nad tím smutným divadlem mučivou úzkostí. Rád bych ji byl konejšil, utěšoval, logicky vše probíral, ale v prudkosti její divoké touhy po životě, po *pouhém* životě, se veškeré utěšování a rozumové úvahy podobaly čiré pošetilsti. Přesto však až do posledního okamžiku neotřásl ani nejkrutější křeče, v nichž se zmítala její nezkratná duše, vnějším klidem jejího vystupování. Hlas jí zjemněl, stal se ještě hlubším, ale nepřál jsem si obírat se děsivým smyslem tiše pronesených slov. Můj mozek se svíjel bolestí,

když jsem uneseně naslouchal melodii víc než pozemské – představám a touhám, jaké lidstvo dřívě nepoznalo.

Nemohl jsem pochybovat, že mne miluje; a snadno jsem se mohl domýšlet, že v srdci, jaké měla ona, kraluje láska neobyčejně vášnivá. Ale teprve v blízkosti smrti jsem si plně uvědomil sílu jejího citu. Dlouhé hodiny mne držela za ruku a vylévala mně své přetékající srdce, jehož víč než vášnivá oddanost hraničila s modlářstvím. Čím jsem si zasloužil požehnaný dar takových vyznání? Čím jsem si zasloužil prokletí, kterým mě postihl odchod mé milované právě ve chvíli, kdy jsme si byli tak blízko? Ale nesnesu již o této záležitosti dále hovořit. Stačí, když podotknu, že jsem v Ligeiině více než ženské odevzdanosti lásce – žel tolik nezasloužené, věnované tomu, kdo jí nebyl hoden – nakonec rozpoznal pramen divoké vášně a vroucí touhy po životě, jenž z ní nyní tak rychle uniká. Byla to právě ona nespoutaná touha, ten dychtivě palčivý stesk po životě – *jen* po životě –, co nedokážu žádnými prostředky vyjádřit a pro co nemám žádná vhodná slova.

V den, kdy zemřela, mě přesně o půlnoci odhodlaným posunkem přivolala ke svému loži a požádala mě, abych jí přednesl verše, které sama několik dní předtím složila. Uposlechl jsem. Zněly takto:

*Hle! To je ta slavná noc
osamělých mých pozdních let.
Andělů zástup má dnes
v podivném divadle slet.*

.....

*Tma – pohasla světla, zhasl celý sál!
Jak malicherný je život náš!
S burácením bouře teď padá opona –
dost látky na rubáš.
A všichni ti bezkrevní, sinálí andělé
nás ujistí o smyslu tragédie:
vždyť hra má jméno „Člověk“
a jejím hrdinou červ pozemský je.*

„Ach, Bože!“ napůl vykřikla Ligeia, seskočila na zem a křečovitým pohybem vzepjala ruce vzhůru, když jsem dočítal její verše. „Ach, Bože! Otče na nebesích! Copak musí vše neodvratně zůstat na svém místě? Což nebude ten věčný vítěz nikdy poražen? Nejsme snad součástí Tebe samotného? Tebe, jenž znáš tajemství vůle a zdroje její životní síly? Člověk se nevzdá andělům, *ba i smrti se úplně poddá* vždy až ve chvíli, kdy zeslábné jeho vůle.“

A pak, jakoby vyčerpána vzrušením, spustila bělostné paže podél těla a s důstojným klidem se vrátila na své úmrtní lože. Až do posledního dechu se v jejím sipání mísil na rtech tichý šepot. Sklonil jsem se k ní a opět rozpoznal závěrečná slova oné pasáže z Glanvilla: „*Člověk se nevzdá andělům, ba i smrti se úplně poddá vždy až ve chvíli, kdy zeslábné jeho vůle.*“

Zemřela; a já, zkrúšen do morku kostí bolem, jsem již nemohl déle snášet osamělou bezútěšnost svého obydlí v onom temném a chátrajícím městě na Rýnu. V tom, co svět nazývá bohatstvím, jsem netrpěl žádným nedostatkem. Ligeia mi přinesla mnohem více, mnohem, mnohem více, než bývá obvykle údělem běžných smrtelníků. A tak jsem po několika měsících, unaven bezcílným potulováním, zakoupil a zrenovoval v jednom z nejpustších a nejméně navštěvovaných koutů krásné Anglie klášter, který nebudu jmenovat. Melancholická a ponurá majestátnost budovy, téměř divoký vzhled celého panství, četné depresivní a časem prověřené bajky vztahující se k oběmu, to vše mělo mnoho společného s pocity naprosté opuštěnosti, které mě do toho vzdáleného a nehostinného kraje zahnaly. Ale třebaže zvnějšku doznaly klášter i svěží, leč tíživá zeleň, pnoucí se po jeho zdech, jen velmi málo změn, uvnitř jsem se s dětskou zvráceností a snad i s jiskřičkou naděje, že tím ulévím svému žalu, oddal nádhře a eleganci, která předčila svou vznešenost královské komnaty. Měl jsem k takovým pošetilstem sklon od dětství a nyní ve mně ožil, jako bych svým žalem zdětinštěl. Běda, cítím, kolik by se dalo v nádherných, fantastických drapériích, v pochmurných egyptských řezbách, v ozdobných garnýžích a v nábytku, v bláznivých vzorech koberců se zlatými střapci nalézt zárodků počínajícího šílenství! Stal jsem se bezmocným otrokem v osidlech opia a v mé práci i zvycích se odráželo zbarvení mých snů. Nesmím však na těchto absurdních podrobnostech ulpívat příliš dlouho. Dovolte, abych mluvil o onom jediném, navždy prokletém pokoji, kam jsem si jednou v okamžiku náhlé duševní poruchy přivedl rovnou od oltáře svou nevěstu, nástupkyni zapomenuté Ligeiy, plavoučou a modrookou lady Rowenu Trevanionovou z Tremainu.